

TATİL YAZILARI: 9

YAĞMACILAR YA DA AŞIRGANLAR

Başbakanlığa bağlı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun bağlı kuruluşlarından olan Türk Dil Kurumunda, 1983'ten sonra, her biri altı yıl olan üç dönem bilim kurulu üyeliği yaptım. Her dönemi üç yıl olan yürütme kurulu da dört yıl kadar görev aldım. İlkinde toplantılarımız yılda en fazla üç defa olurken ikincisinde her iki haftada bir toplanırdık. Ancak, dört bağlı kuruluşun (Türk Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Kültür Merkezi) kuruluş kanunundaki bir maddeye yapılan itirazın Anayasa Mahkemesince kabul edilmesi üzerine 2001 yılından beri bu dört bağlı kuruluşun yürütme kurulu yok, onların görevini üst kurul yerine getiriyor. Ancak ben daha önce, aylık dergimiz *Türk Dili*'nin 'Yazı kurulu üyeliği'ne seçilmiştim. Ve bu görevim sürekli yenilendiği için her ay dergi yazı kurulu toplantısı için Ankara'ya giderim.

Bu arada üst kurul bize, Türk Dil Kurumu aracılığıyla çeşitli görevler verir: Kitap ve makale incelemesi, kitap yazıma siparişi, geçici olarak kurulan kurullarda (kişi adları, vb.) görevlendirme, vb. Biz de bu şerefli görevi yerine getirmek için çalışırız.

Geçen yıllarda, Türk Dil Kurumu, bir dizi oluşturdu: *Türk Diline Hizmet Edenler*. Bize de, Türk masalcılığının ba-

**Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU**

bası olarak kabul edilen Eflatun Cem Güney'i hazırlama görevi verildi. Ve başladık kaynakları toparlamaya... Özel kitaplığımızdan sonra Selçuk Üniversitesi'nin merkez kitaplığı, Eğitim Fakültesindeki kitaplık, İl Halk Kitaplığının bütün birimleri, Türk Dil Kurumunun kitaplığı tarandı. Daha önce Güney üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Selim Emiroğlu'nun elinde-

kiler de yardımcımız oldu. Yaz aylarında Ankara ve İstanbul'da kitaplık araştırması yapan bir meslektaşım da Ankara'da Millî Kütüphane ile Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki, eski Folklor Araştırmaları Kurumunun kitaplığını; İstanbul'da da başta Bayezit Devlet Kütüphanesi olmak üzere çeşitli kitaplıkları tarayarak ilgi çekici fotokopiler gönderdi. Ancak halen Emiroğlu'nun da görmediği bir kitabı arıyorum. Bu kitabı Atatürk Üniversitesi Kitaplığı Seyfettin Özege Bağış Kitapları Bölümünde olup olmadığını araştırıyoruz. (Orada da yokmuş!)

Uzattık galiba... Demek istiyorum ki Eflatun Cem Güney'le ilgili bütün kaynakları, makaleler ve eleştiriler dâhil, hepsini dağlar gibi yığdık, yığdık... Ve başladık okumaya... Okudukça merhumu daha yakından tanımaya başladık. Onun, bilebildiğimiz büyük acısını besleyen başka acılarının olduğunu da öğ-

rendik. Fotoğraflarında gülemeyen çehresinin solgunluğunu da çözmüş olduk. Bunları kitabımızda okuyacağınız için burada “ifşa” etmeyelim.

Merhum hakkında daha sağlığında çeşitli tanıtma yazıları yayımlanmış. Ölümünden sonra ise daha çok toplu eserlerde (antoloji, ansiklopedi, vb.) adının yer aldığı görülüyor. Her birinde farklı bilgiler bulabileceğimiz umuduyla, biz de hepsini okuyoruz. Tabii doğum ve ölüm tarihleri, eser adları, vb. bilgilerin ortak olmasının yanında farklı söyleyişlerin olacağını da umuyorduk.

Ömer Faruk Toprak’ın kaleme aldığı yazılardan oluşan ve eşi Firuzan Toprak’ın “Hazırlayan” olarak görüldüğü, Kültür Bakanlığı yayınlarından olan *Ömer Faruk Toprak’ın Kaleminden Portreler* (Ankara 1999) adlı ve “betimleyici birtakım yazıları” (arka kapak) içine alan kitabın da Eflatun Cem Güney’e yer verdiğini öğrendim. Neyse, İstanbul’dan ilgili sayfaların fotokopisini getirtince merak ve heyecanla okumaya başladım. Çünkü Ömer Faruk Toprak çok farklı birisi idi. Onun bu farklılığı kitabın başında şöyle anlatılıyordu:

“Ömer Faruk Toprak, Toplumcu- Gerçekçi 40 Kuşağı şair ve yazarlarının kilometre taşlarından biridir. Sanatın insanlara yönelik bir işlevi olduğunu savunur ve gerek olayların, gerekse sanatçıların değerlendirilmesini bu açıdan yapar.” (s. v).

Doğrusu “toplumcu gerçekçi” birisinin ‘hayalci’ birisini (Eflatun Cem Güney) nasıl anlatacağını merak etmiştim. Aşağıya, oldukça iki harflerle toplam iki sayfa kadar olan “Güney, Eflatun Cem” maddesinden birkaç satırı alıyorum.

“Danimarka’daki “Hans Christian Andersen Medal Kurumu” çağdaş masal yazarları içinde, Eflatun Cem Güney’in *Açıl Sofram Açıl* kitabındaki **parçaları**, 55 **ulustan onur** listesine aldığı 11 **yapıt** arasında en **güzeli** kabul etmiş, ona Andersen **Onur** Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı sertifikası vermiştir (1956). Yazarımız *Dede Korkut Masalları* ile aynı armağanı ikinci **kez** aldı (1960). (Toprak .....: 198).

Aramızdan ayrılışının üzerinden bunca yıl geçtikten sonra (1920-1979) bir tespitimizi belirtmek doğru mu olur, yanlış mı bilemiyorum. Ama, hocam sa-

yılabilecek Behçet Necatigil’e karşı olan borcumu ödemiş olacağıma inanıyorum.

Merhum Necatigil (1916-1979) çok yönlü bir kişidir: Çapa Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmeni, şair, kısa oyun yazarı, çevirmen ve bir de şair ve yazarlarla eserleri üzerine sözlüklerin hazırlayıcısı. Artık, ölümünden sonra başkalarının geliştirilerek hazırlanan *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1. bs. 1960, 13. bs. 1989) bir vazgeçilmez el atı kitabı olmuştur. Öbür eseri ise *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (1. bs. 1979, 3. bs. 1989)’dür.

Biz, merhum Güney’i, Necatigil’in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* nde de aradık ve bulduk. Şu anda Erdemli’deyim, elimizin altında bu eserin dördüncü baskısı var (1967). Oradan Güney’i okumaya çalışıyorum. Satırlar ilerledikçe bazı ifadeler yukarıda Toprak’tan aldığım ifadeleri çağrıştırıyor. Yalnız dikkatimi çeken nokta bazı kelimelerin eş anlamlılarıyla değiştirilmiş gibi gelmesi... Bir de Necatigil’e kulak verelim.

“Danimarka’daki Hans Christian Andersen Medal Kurumu” çağdaş masal yazarları içinde, Eflatun Cem’in *Açıl Sofram Açıl* kitabındaki **masalları**, 55 **milletten şeref** listesine aldığı 11 **eser** arasında en **mükemmeli** kabul etmiş, ona Andersen Payesi **Şeref** Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası vermişti (1956), yazar *Dede Korkut Masalları* ile aynı armağanı ikinci **defa** aldı (1960).

İmdi... Toprak ne yapmış, ona bakalım. Necatigil’den aldığımız metinde yatık olarak gösterilen kelimeler, Toprak tarafından değiştirilmiş ama cümlelerin yapısı kesinlikle değiştirilmemiştir. İşte o kelimeler (ilk kelimeler Necatigil’in kelimeleridir.) **masalları** - parçaları, **milletten** -ulustan, **şeref** - onur (2 defa), **eser** - yapıt, **mükemmel** - güzel, **defa** -kez.

Hadi, Toprak’ın hakkını yemeyelim, Necatigil’de Eflatun Cem’in soyadı verilmemişken Toprak, Güney’i de eklemiş, bu bir; ikincisi ise tersi bir durumdur. Necatigil’de, “Andersen Payesi Şeref Diploması” ifadesindeki ‘payesi’ kelimesi Toprak’ta yok.

Öncelikle burada, kaynak gösterilmeden yapılan bir aktarma görülüyor.

Buna bilim dilinde, sözlüklerde, vb. yerlerde ne ad verilebilir? “Aşırma, intihal, çalıntı” kelimeleri fazla mı ağır kaçır? Sanmam! Biraz sonra daha önceki bir yazımızdan alacağımız bir cümle, sizlerle, bu tür işlere göz yumulmaması gerektirdiğini gösterecektir. Ayrıca merhum Toprak’ın yaptığı, aynı zamanda anlamı da bozuyor. Mesela, sizce, ‘masal’ kelimesi ‘parça’ kelimesiyle, ‘mükemmel’ kelimesi ‘güzel’ kelimesiyle karşılanabilir mi? Kesinlikle hayır; merhum Toprak, kaynak zikretmeden aldığı bilginin kelimelerini değiştirerek anlamı da bozmaktadır.

Merhum Mehmet Rauf’un ünlü eseri Eylül’ün piyasada en az iki üç ‘sadeleştirilmiş’ baskısı var. Şöyle bir ikisine bakırseniz, göreceğiniz şudur: Rauf’taki kelimeler sözlük yardımıyla ‘sadeleştirilmiş’, ama cümlelerin yapısı da bozulmuştur. Çünkü Rauf’taki tamlamalar her ‘sadeleştirilici’ tarafından farklı şekillerde sadeleştirilmiştir.

Geçelim vereceğimiz öbür örneğe... *Bilgi Yolu*, Türk Kütüphaneciler Derneği Konya Şubasının yayımladığı bilimsel bir dergidir. Bu derginin beşinci cildinin sekizinci sayısında (Aralık 2005) uzunca bir yazı kaleme almıştık: “Bir Dergi: Selçuk Üniversitesi Türkîyat Araştırma Dergisi.” (s. 139-147).

Şimdi size, bir edebiyat ansiklopedisinde yer alan ‘tenkit’ maddesinden bir cümleyi sunuyorum:

“Doğrudan tenkit yazıları dışında çeşitli incelemelerde, gazete ve dergilerdeki kitap tanıtma yazılarında, eserlerin önsöz ve takrizlerinde, mektup ve hatıratlarda, röportajlar, mülâkat ve sohbetlere tenkit yapılabilir.” (Mustafa Kutlu-Halil Ersoylu, “Tenkit”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* 8, 1998, 308.)

Şimdi siz okuyucu olarak, Toprak’ın Necatigil’in cümlelerini nasıl edip de kendine mal ettiğini biliyorsunuz. Bu tür bütün aşırımlarda aynı yöntem uygulanacağına göre, Kutlu-Ersoylu ikilisinin cümlesinin ne hale geleceğine / getirileceğine siz karar veriniz. İsterseniz bir “müntehil”imizin bu cümleye verdiği şekli birlikte okuyalım.

“Doğrudan yapılan eleştiri yazıları dışında çeşitli incelemelerde gazete ve dergilerdeki kitap tanıtma yazılarında, eserlerin önsöz ve takrizlerinde, mektup

ve hatıralarda röportaj, mülâkat ve sohbetlerde de eleştiri yapılabilir.” (s. 3).

Değerli okuyucum, biz yukarıdaki gibi iki metnin ortak kelimelerini yatık karakterde göstererek dikkatinize sunmak isterdik, ancak bu işi size bırakıyoruz. ‘İntihal’ oran ve şeklini yakalama mutluluğunu size bırakıyoruz. Siz, bu işe kurnazlık, kandırmaca, aldatmaca da diyebilirsiniz. Biz bu büyük başarıyı (!) kamuoyuna sunalı üç yıl oldu ama kimseler olayın üzerine gitmedi. Biz de, Necatigil-Toprak ikilisinden hareketle bu işi bir daha gündeme taşıdık. Başka bir yazımızda ise, yine bu yazının başka bir cümlesini sunma mutluluğuna erişiriz.

Efendim, başkasının bilgisinden faydalanmak herkesin hakkıdır, alır tepe tepe kullanabilirsiniz. Ama bir şartla: Aldığınız metni asla değiştirmeyecek ve kaynağını göstereceksiniz. Eğer dilinde değişiklik yapacağınız bir metnin karşı karşıya iseniz onu belirteceksiniz.

Şey, siz şimdi de merak edeceksiniz, ‘Kimdi bu Kutlu- Ersoylu yazısının üzerine oturan?’ Öğrenip de ne yapacaksınız; bilmeyiniz, daha iyi!

NOT: ‘Aşırğan’ kelimesini ben türettim! ‘çalışkan’, ‘atılğan’, ‘kırılğan’ vb. olur da ‘aşırğan’ olmaz mı? Yine de Türk Dil Kurumunun *Türkçe Sözlük*’ünün 7. baskısına (1983) baktım, ‘acaba var mıydı?’ Yokmuş, ama onu hatırlatan ve argoda kullanılan karışık (!) bir kelime buldum: **aşırmento**. Anlamı ise şöyle: Çalma, aşırma anlamında kullanılan yakıştırma bir sözcük (s. 80). Kelimeyi *Türkçe Sözlük*’ün son basımı da (Ankara 2005) almış ve demiş ki: **argo** Çalma, aşırma (s. 137). Son bir açıklama: Türk Dil Kurumunun 12 ciltlik *Derleme Sözlüğü* de (c. I) böyle bir kelimeye yer vermemiş (Ankara 1968). Doğrusu bir de Argo Sözlüğü, vb. kitaplara bakmayı gerekli görmedik.

KAYNAKLAR

Karasoy, Yakup (2005), “*Eleştiri Nedir, Başa Destursuz Girenler Nasıl Eleştirilmelidir*”, *Türkîyat Araştırmaları Dergisi*, 17, Bahar, 1-13.

Toprak, Firuzan (1999), *Ömer Toprak’ın Kaleminden Portreler*, Ankara.

MEHMET ÇINARLI'NIN ANILARINDA ERMENEK

Mehmet Çınarlı Ermenek'in yetiştirdiği önemli şahsiyetlerimizden biridir. Çınarlı'nın 1925 yılında Ermenek'te başlayıp Konya, Antalya, Ankara ve son olarak Yalova'ya uzanan hayatı 1999 yılında 17 Ağustos depremi ile sona ermiştir. *Hisar* dergisinin de kurucusu olan şairin farklı dillere de çevrilmiş bir hayli şiiri bulunmaktadır. Şiirlerini *Güneş Rengi Kadehlerle* (1952), *Gerçek Hayali Aştı* (1969), *Bir Yeni Dünya Kurmuşum* (1974), *Zaman Perdesi* (1983), *Güzelliklere Doymam* (1995) isimleriyle kitaplaştıran Çınarlı'nın *Halkımız ve Sanatımız* (1970), *Söylemek Yaraştır* (1918), *Mısralarda Gezinti* (1990), *Aynı Yolda* (1986) adlı deneme kitapları ve *Hatıraların Işığında* (1984), *Sanatçı Dostlarım* (1919) isimli edebî hatıra kitapları bulunmaktadır.

“Ben domatese ‘eğrim’ fasulyeye ‘ülübü’ diyen bir kasabada doğup büyüdüm. Dört bir yanı kuş uçmaz kervan geçmez dağlarla çevrilmiş olan bu kasabadan il merkezi Konya'ya ulaşmak için yazın 2-3 gün süren, kışın 5-10 güne varan zahmetli bir yolculuğu göze almak gerekirdi.”⁽¹⁾ diyerek her fırsatta doğduğu kasabayı anan, Ermenek'in 74 yıllık çınarı Mehmet Çınarlı'nın hayatında Ermenek'in önemli bir yeri vardır. Ortaokul için memleketinden ayrılıp Konya'ya gitmesiyle gurbete atılan şair, hayatı boyunca memleketine özlem duymuş, bunu gerek eserlerinde, gerekse anılarında sürekli dile getirmiştir.

“Evet, sincap yakalamak uğruna ceviz ağaçlarının tepesinde gezen ben; anemden, babamdan, evimden, ocağımdan ayrılıp gurbet ele okumaya gidecektim. Şimdi birkaç lise, bir yüksek okul

bulunan Ermenek'te o zaman ortaokul bile yoktu. (...) Yolculuk seher vakti başlayacaktı. Sürücünün (Ermenek'te ona kiracı derlerdi) hayvanları ile bizi bağlardan toplaması zor olacağından şehirde buluşmayı kararlaştırmıştık.”⁽²⁾

Üç günlük azıkla, eşsek sırtında çıkarılan gurbet yolu Çınarlı için ancak yaz aylarında dönüş bulacak ve şair memleketi Ermenek'i sık sık hatırlamakla avunacaktır. Mehmet Çınarlı ile Ermenek'in farklı sahnelerde zaman zaman karşılaştıkları dikkati çekmektedir. Şair eserlerinde olduğu kadar anılarında da doğduğu kasabadan çok sık bahseder.

“Hatırlıyorum, o halde yaşamışım.” diyen şairin geçmişe döndüğü anlarda aklına ilk gelen çocukluğu ve Ermenek'te yaşadığı güzel günleridir. Çocukluğunun en büyük eğlencesi olan ve kasaba halkının yaz aylarında gittiği bağları şair sık sık konu edinir.

“Eskiden bağlarda insanlar yaşardı, Bu taşlı yollarda çocuklar koşardı.” (Zaman Perdesi)⁽³⁾ diye başlayan bir şiirinde Çınarlı bağlardaki düğünleri, kadınların çamaşır yıkamalarını, pekmez kaynatmalarını anlatmış, ardından bu günlerin artık unutulmasına sitemde bulunmuştur:

“O canım bağlara şimdi hiç göçen yok

Arık kenarından bir gelip geçen yok.” (Zaman Perdesi)⁽⁴⁾

Kasım ayına kadar kalınan bağlardan yazarın aklında kalan sahneler bunlarla sınırlı değildir. Şair bir buçuk iki ay gibi bir süreyle bağlardan okula gittiği, torbasına konulan azıkla öğle yemeğini

(1) M. Çınarlı; Aynı Yolda, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 20.

(2) M. Çınarlı; Altmış Yılın Hikâyesi, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 28.

(3) M. Çınarlı; Zaman Perdesi, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1983, s. 199.

(4) Aynı eser, s. 200.

yediği günleri, şöyle hatırlar:

“Bizim çocukluğumuzda Ermenekliler mayıs ve haziran ayında bağlara göçer, kasıma kadar kalırlardı. Okullar ise 15 Eylül’de açıldığından öğrenciler bir buçuk iki ay okula bağlardan devam ederlerdi. Şehir yukarıda kalenin dibinde, bağlar ise aşağıda Göksu ırmağına doğru uzanan vadide yer alır. (...) Yufka ekmeği, üzüm, domates, peynir veya keşten ibaret olan ağızımızı bağlarımızdan getirip şehirdeki evlerimize bırakır, öğle paydosunda karnımızı doyururduk.”⁽⁵⁾

Çınarlı aynı yazının devamında ise bağlardaki kadınların çamaşır yıkama sahnesini bütün canlılığıyla şöyle hatırlar:

“Bağlarda çamaşırılar açık havada yıkanır -altında kırlardan toplanan dikenli çalılardan yakılıp etrafın dumana verildiği- kocaman bir geğsi (çamaşır) kazanında kaynatılan sularla yıkandıktan sonra, geğsi taşı üstüne koyularak (Ermenek’te tokuş denilen) tokaçlarla uzun uzun dövülürdü.”⁽⁶⁾

Günümüzde tatil vesilesi olarak değerlendirilen bayramların Çınarlı’nın hayatında önemli bir yeri vardır. Bayram namazından sonra yapılan bayramlaşma ziyaretlerini, topladıkları harçlıkları ve o zamanlar mandagözü denilen beş kuruşu sevinçle cebine atışını ömrünün son günlerinde bile hatırlayan şair, yıllar sonra aynı şeyleri bulamayınca:

“Derin bir ince sızıyla burkulur kalbim,

Köküyle bağları kopmuş şu süslü çam gibiyim.” (Yılbaşı Düşüncesi)⁽⁷⁾ diyerek dertlenecektir.

Ermenek’in bayramlarının yanı sıra Çınarlı’nın unutamadığı başka bir bayram da “bişi bayramı” olarak kutlanan kandildir. Hamurun yuvarlak şekiller verilerek yağda kızartılmasıyla yapılan bişilerin dağıtıldığı bir gün olan bu kandil şairin hatıralarında şöyle yer etmiştir:

“Biz çocukların en büyük zevki annelerimizin sabahın erken saatlerinde hazırladıkları bişileri dağıtmaktı. Eli-

mizde bişi konmuş tabaklarla her birimiz birkaç komşunun kapısını çalardık. Komşulara dağıtım bitince sıra uzakta oturan akrabalara gelirdi. Bu vesileyle uzun bir yol yürüyüp onları ziyaret etmekten pek sık göremediğimiz çocuklarıyla buluşmaktan da sevinç duyardık.

Bizimkine karşılık olarak komşuların ve akrabaların gönderdikleri bişiler birbirine karıştırılmadan mutfakta kümeler halinde toplanırdı. Her evin bişisinin ayrı bir lezzeti vardı. Kimi bembeyaz has undan, kimi kepekli buğday unundan, kimi de çavdar buğday karışımı esmer bir undan yapılmış olur; kimi ceviz, kimi susam, kimi de zeytinyağıyla pişirilmiş bulunurdu. Onların ayrı ayrı tadına bakmak; onları bala, pekmeze veya şeker kestirmesine batırıp yemek bize gerçek bir bayram sevinci verirdi.”⁽⁸⁾

“Düşmek zamanı geçti de bir sincap ardına

Dallarda kalmıyor ceketim, gömleğim bugün

Yıllarca gördüğüm nice eğlenceler bütün

Bir (5 Mayıs) kadar heyecan vermiyor bana.” (Değişmedi)⁽⁹⁾

Şiirlerinde çok sık ele aldığı ve okurlarının bir aşk macerası zannettikleri 5 Mayıs’ı Ermenek’te yaşadığı, tadına doyamadığı bahar bayramlarını şair yıllar sonra şöyle kaleme alacaktır:

“5 Mayıs bizim bahar bayramımızdı. O bayram şimdiki bayramlara benzemezdi. 5 Mayıs’ın hazırlıklarına daha şubatta, martta başladık. Birbirleriyle iyi anlaşan arkadaşlar grup grup ayrılır, aramızda kura çekerdik. Kim pirinç pilavı (Pilav denilince hatıra bulgur geldiğinden pirinç olduğunun ayrıca açıklanması gerekliydi), kim tavuk kızartması, kim yumurta...getirecek bu kura sonucu anlaşılırdı. Hocalarımız “Koru” ya mı “Kozoluğu”na mı (Ermenek’in o zamanki piknik yerleri) gidileceğini tartışırken biz hazırlıklarımızı tamamlar 5 Mayıs günü erkenden Merkez İlkokulu’nun bahçesinde toplanırdık.

(5) M. Çınarlı; Altmış Yılın Hikâyesi, s. 14-15.

(6) Aynı eser, s. 22-23.

(7) M. Çınarlı; Güzelliklere Doymam, Ecdad Yayınları, Ankara, 1995, s. 93.

(8) M. Çınarlı; Altmış Yılın Hikâyesi, s. 24-25.

(9) M. Çınarlı; Zaman Perdesi, s. 185.

(...) Sabahtan akşama kadar çılınca koşup eğlenerek, yumurta dövüştürüp, çiğdem toplayarak geçirdiğimiz 5 Mayısların tadı bugün bile damağımdadır.”⁽¹⁰⁾

Mehmet Çınarlı'nın babası sağlık memurudur. Ermenek'te 1940'lı yıllarda yol olmadığı için kasabaya otobüsün işlemediği, bir laboratuvarın bulunmadığı, kanların alınıp hayvan sırtında Konya'ya tahlile gönderildiği, doktorun olmadığı zamanlarda Çınarlı'nın babası Doktor Osman'ın yaşadıklarını şair şöyle anlatır:

“Bizim çocukluğumuzda Ermenek'in yalnız köyleri değil, içi de fakir, çaresiz ve medeni dünyaya kapalı idi. Gece yarısı karnından ağrı tutan bir hastaya veya tatil günü ağaçtan düşen bir çocuğa, atına atlayıp ulaşmak, gerekli tedaviyi yapmak, yarayı sarmak, babamın görevi sayılır; kendisine bir ücret teklif etmek hatıra getirilmediği gibi, çantasından harcadığı pamuğun, gazlı bezin, tentürdiyodun bedelini kimin vereceği de düşünülmezdi. Bu alışkanlık fakirlerden zenginlere de geçmiş, onların çoğu da ince düşünmez ve hesaplamaz olmuştur.”⁽¹¹⁾

Yine aynı yıllarda şair babasının Ermeneklilerin batıl inançlarıyla da uğraştığını nakleder. İnsanların sıtmanın söğüt ağacından olduğunu zannettikleri, yaraya sığır mayısı (gübresi) sardıkları yılları şair bütün canlılığıyla hatırlamaktadır.

Ancak batıl inançlara karşı olan Doktor Osman'ın oğlu nazara inanacaktır. Çocukken beslediği güvercinlerini, o zamanlarda Ermenek'te “Anağız Aba” diye bilinen, nazarının keskin olduğuna inanılan birinin, nazar etmesiyle kaybedince hayatının sonuna kadar bu acı hatırayı unutamayacaktır.

Mehmet Çınarlı'nın, anılarını süsleyen Ermenek'in şivesini ve kültürüne ait unsurlarını da kullandığı göze çarpmaktadır. Şairin özellikle bazı yerel ifadelerde ısrar ettiği, bunlara anılarında ve eserlerinde sıklıkla yer verdiği dikkati çekmektedir. Çınarlı'nın hatıralarındaki Ermenek şivesi şöyle karşımıza çıkmak-

tadır:

“Bordanın önünde bir süre çavzığıp biraz da ağladıktan sonra (...)” (Borda: Giriş kapısı, çavzımak: Çaresiz ve telaşlı dolaşmak.)⁽¹²⁾

“Çocukluğumda arkadaşlarım bana ‘Dokdur Osman'ın oğlu’ derler, hatta beni kısaca ‘Dokdur’ diye çağırırlardı. (Ermenek şivesinde ‘doktor’ kelimesi ‘dokdur’ olarak söylenir.”⁽¹³⁾

Şairin, memleketinden ayrılsa da dilinden kopmadığı eserlerinden de anlaşılmaktadır. Özellikle Zaman Perdesi isimli kitabındaki şiirlerinde bu yerel ifadelere sıklıkla rastlamak mümkündür:

“Su kavgası örter tokuç seslerini” (Tokuç: Islatılıp geçsi taşı denilen düz bir taşın üzerine yığılan kirli çamaşırı dövmek için kullanılan ağaçtan yapılmış alet.)

“Bandırma batıran, para köfte yapan,

Şıra, nar şerbeti, müselles içen yok.” (Bandırma: Cevizli sucuk, para köfte: Cevizli sucukla birlikte yapılan bir çeşit çerez, müselles: Özel surette hazırlanmış ekşi pekmez.)

“Düşündük ki artık bilen kalmadı
Ülübü, töymekan, eğrim demesini” (Ülübü: Fasulye, töymekan: Semiz otu, eğrim: Domates) “Bir avuç ak toprak için yitirmişti, kimi kardeşini, kimi annesini.” (Ak toprak: Seki sıvamak için kullanılan ak toprağın bulunduğu yer, kazıla kazıla bir çeşit in haline geldiğinden, zaman zaman yıkılır, toprak almaya gelen genç kız ve kadınların ölümüne sebep olurdu. Seki: Ermenek bağlarında çamurdan yapılan ve üzeri ak toprakla sıvanan oturma ve eğlenme yeri.)⁽¹⁴⁾

Şair yukarıda da belirttiğimiz yerel ifadeleri kullanmakta hatta bir yazısında bu ifadelerin unutulmasından dolayı üzüntü duyduğunu belirtmektedir: “Ben şimdi Ermenek'te eskiden kullanılan ve yazı dilinde tam karşılığı bulunmayan nüanslı söyleyişlerin unutulmuş olmasından üzüntü duyuyorum.”⁽¹⁵⁾

Hayatının her döneminde memleketine özlem duyan Mehmet Çınarlı,

(10) M. Çınarlı; Altmış Yılın Hikâyesi, s. 25-26.

(11) M. Çınarlı; Hatıraların Işığında, Cönk Yayınları, 1984, s. 25-26.

(12) M. Çınarlı; Altmış Yılın Hikâyesi, s. 15.

(13) M. Çınarlı; Hatıraların Işığında, s. 62-63.

(14) M. Çınarlı; Zaman Perdesi, s. 200-201.

(15) M. Çınarlı; Aynı Yolda, s. 21.

şehir yaşamına hiç alışamamış ve bir tarafı hep Ermenek'te kalmıştır. Yaşadığı ortamdaki memnun olmayan:

“Asmalar altında doğdum, ceviz dalında büyüdüm

Tekerlek izi görmemiş dağ yollarında yürüdüm.” (Asmalar Altında Doğdum)⁽¹⁶⁾

diyen şair yaşadığı memnuniyetsizliği aynı şiirin devamında şöyle belirtir:

“Alışamadım bu şehrin çiçeksiz ilkbaharına

Sığmıyor başıboş gönlüm şu beton yığınlarına.

Tatlı kuş sesleri değil sabahları uyanıran

Motor gürültüleridir beynimde çınlayıp duran.

Kara dumanlar içinde kaybolmuş gibidir herkes

Zehir teneffüs ederek ölmekteyim nefes nefes.”⁽¹⁷⁾

Her fırsatta Ermenek'in doğal güzelliklerinden bahseden şair, köy-kent mukayeselerini şiirlerinde sıklıkla dile getirmiştir. Zira kendisi de daima köylü kalmış bir ruhun kente sıkışmışlığını yaşamıştır.

“Tercih ederek saf ve sıcak koynuna şehri

İnsanlarının her biri bir semte yol almış

Yok kahkahalar, tatlı çocuk sesleri şimdi

Bağlar ötüşen kuşlara, sincaplara kalmış.” (Göçten Sonra)⁽¹⁸⁾

Yurdundan ayrılınca da inanıyoruz ki şimdi şair Çınarlı'nın memleket havası kokan türküleri, Ermenek'in dağ yollarında, Yelibel'in hemen başucunda, Göksu'nun buz gibi, berrak sularında, çiçekli baharlarında esen tatlı rüzgârlarındadır. Çınarlı'nın sıla hasreti daima şiirlerinde terennüm olmuş, memleket insanlarına olan özlemi hiç

bitmemiştir. Sekiden apartmana, dağ yolundan otobanlara, çiçekli baharlarından asfalt kaldırımlara doğru yol alan şairin gönlünün bir yanında hep memleketi, diğer yanında ise hemşerileri vardır. Sılaya döneceği günü hayal eden Çınarlı, son olarak hemşerilerine de seslenmeyi unutmamıştır:

“Bakmayın ak saçlarıma, ben aynı çocuğum yine

Bir karınca yuvasının başında hayale dalan.

Olmayacak şeyler için harcadım elli yılımı

Yine bir parça hayaldir elimde avucumda kalan.

(...)

Hepiniz sağ olun, fakat içinizde bir eksik var

Karşılamaya gelmemiş Mehmet'ini Doktor Osman.

Biraz teselli bulurdum yollamak mümkün olsaydı

Özlediği çeşmelerin içtiğim soğuk suyundan” (Sılaya Dönerken)⁽¹⁹⁾

Yukarıda da sınırlı olarak değinmeye çalıştığımız gibi Mehmet Çınarlı'nın hayatında Ermenek'in rolü çok büyüktür. Küçük yaşta doğduğu kasabadan ayrılıp farklı bir şehre gitmesiyle başlayan gurbet hayatı, yine memleketinden uzakta farklı bir şehirde son bulmuştur. Ancak Çınarlı'nın yaşamındaki bu uzak oluş onu yurdundan, yurdunun insanından koparmamış, gerek hatıraları, gerekse şiirleri onu toprağına, insanına bağlamıştır. Zira o, kilometrelerin ayırdığı yurduna milimetrelerle tutunmaya çalışmıştır. Bu çaba şairin hayatı boyunca her şeyi unutturan zamana karşı bile devam etmiştir.

“Bağ evinin tahtasına çizdiğim çocuk resmini

Nasıl yerinde bırakmış her şeyi süpüren zaman.” (Sılaya Dönerken)⁽²⁰⁾ diyen şairin zihninde zaman, Ermenek'in resmini silememiştir. Biz bugün de aynı kanaati taşıyor ve Ermeneklilerin de şair Çınarlı'yı gönüllerinden silemediklerini düşünüyoruz.

(16) M. Çınarlı; Güzelliklere Doymam, s. 114.

(17) Aynı yer.

(18) M. Çınarlı; Zaman Perdesi, s. 178.

(19) Aynı eser, s. 189-190.

(20) Aynı yer.

Mehmet Muhlis Koner, Konya'mızın ender yetişen ve çok yönlü şahsiyetlerinden biridir. O, kim-senin itiraz edemeyeceği sentez kabili-yetine sahip, gerçek bir aydın ve fikir adamıdır.

Çıkardığı gazete, dergi ve yazdığı eserleri ile usta bir yazar aynı zamanda şair. İki şark ve bir garp lisanı ile bütün felsefi ekol ve konulara aşına, kültür adamı. Belediye Başkanı ve Maarif Müdürü olarak yöneticiliği ayrı bir yönü. Onun Konya Halk Evi faaliyet-lerindeki hizmetleri de unutulmamalıdır.(1) Maalesef günümüzde böyle çok yönlü idealist insan yetiştiremez olduk. Ama Onun esas mesleği eğitimcilik...

Biz bu konuşmamızda daha çok Mehmet Muhlis Bey'in özet olarak eğitimciliği üzerinde durmaya çalışı-cağız. Mehmet Muhlis Bey, otuz yıl-dan fazla eğitim ve öğretim sahasına emek vermiş ve binlerce öğrenci yetiştirmiştir. O, ülkemizde eğitim sorun-larını da çok iyi bilmektedir. Eğitimci Koner, emekli olduktan sonra da vefa-tına kadar kalem elinden hiç bırakma-mıştır.

O, tahsilini tamamladıktan bir süre sonra bazı memuriyetlerde bulunmuş, uzun yıllar Konya Lisesinde ve muhte-lif okullarda Fransızca, psikoloji, sos-yoloji, mantık, edebiyat, Türkçe, coğ-rafiya ve kimya dersleri okutmuştur.(2) Konya İdadisi'nde hocası olamayan daha başka derslere de girmiştir. Onun birbirinden ilgisiz böyle pek çok farklı derslere girmesi, eğitim alanındaki bil-gi ve yeteneğinin bir göstergesidir. Ha-zırlanmadan girdiği derslerdeki yete-

neği öğrencilerinin de dikkatinden kaçmamıştır.

Öğrencileri Mehmet Muhlis Bey'i, diğer hocalarından farklı ve gerçek bir mütefekkir olarak görürler. İleri gelen öğrencilerinden Naci Fikret Baştağ'ın hocasıyla ilgili düşünceleri gerçekten dikkat çekicidir. Naci Fikret bir makalesinde, "Biz idadinin dördüncü sınıfında idik. Muallimi gelmeyen bazı derslere bilhassa Edebiyat veya Fransızca derslerine mektebin nahif vücut-lu, soluk simalı bir genç olan kâtibi Muhlis Bey gelmeye başladı. Onun ders okutuşu başka idi.

Bir kere diğer muallimler gibi sert ve soğuk bir ciddiyet göstermiyordu. Bu bizim gibi adeta bir arkadaş... Fakat ne yüksek, ne canlı, ne hararetli arkadaş. Söylediklerini ders şeklinde değil konuşma şeklinde hatta sohbet şeklinde söyler, fakat biz onları diğer derslerden daha çok sever, daha samimiyetle karşılar ve daha iyi hatırdı tutardık. Ve hepimiz isterdik ki bütün derslerin muallimleri gelmesede Mehmet Muhlis Bey gelsin.

Velhasıl üstat Mehmet Muhlis Bey Konya hayat, fikir ve irfanının o devir-lerde merkezini teşkil etmiştir. Bunda ihtimal ki mensup olduğu sülalenin de dahli ve tesiri vardır. Muhlis Bey büyük dâhi Mevlâna Celaleddin Rûmî'nin ahfadındandır.

Onu diğerlerinden ayıran seciye-i bârize onda riyanın, sahtekârlığın olmaması hep samimi oluş, hep olduğu gibi görünüşüdür. O bizleri tenvir ederken tilmizlerini (öğrencileri) irşat eden Sokrat gibi bir rol oynamıştır. Kısa fa-

*Eğitim Muhlis Koner konulu panelin konuşma metni

kat kuvvetli bir kelime ile onu tavsif edeyim: O bizi dar düşünmekten kurtarmış, geniş, çok geniş düşünmeye alıştırmıştır. Biz, pek çoklarımız, hep onun gayri resmi tilmizleriyiz. Bundan dolayı kendisine olan şükran borcumuz resmi ve zahiri değil, kalbi ve hakikidir.”(3)

Mehmet Muhlis Bey'in talebelelerinden biri de Konya kültür ve fikir hayatında önemli rol oynayan M. Yavuz Süslü'dür. O da bir yazısında hocasıyla ilgili olarak şu cümlelere yer verir:

“Belki 25 sene evveldi; o zamanlar coğrafya ile birlikte gençlere dersler de veriyordunuz sizi nedense bütün arkadaşlar çok severdik. Derslerinize kavuşmak için haftanın günlerini ipe çekerdik. Alâkalı, neşeli ders verirdiniz, mütevazı idiniz. Serbestçe konuşmayı hem sever hem de teşvik ederdim. Ta o zamanlar fikir bayrağını elinde tutan kudretli bir usta olduğunuz belliydi.”(4)

Mehmet Muhlis Bey, Naci Fikret ve Yavuz Süslü gibi binlerce öğrenci yetiştirmiştir. Sanıyoruz ki bütün öğrencileri aynı düşüncededir.

M. Muhlis Koner'in milli eğitimle ilgili pek çok makalesi yanında tamamen eğitim konularına hasrettiği ve İnkılab-ı Efkâr adını verdiği serinin birinci kitabı “Maarif” isimli eseri bu bakımdan son derece önemlidir. Bugüne kadar bütün eserlerinin üzerinde durulduğu hâlde maalesef “Maarif”

üzerinde duran olmamıştır. Eser ilk defa bizim tarafımızdan Osmanlıca'dan Latin harflerine aktarılarak basıma hazır hâle getirilmek üzeredir.

Yazar, bu eserini 1331/1329 (1913) yılında Konya İdadisi Katibi bulunduğu yıllarda kaleme almıştır. Adının altında Konya İdadisi Kâtibi Mehmet Muhlis açıklaması yer almaktadır.

Şimdi M. Muhlis Koner'in “Maarif” ve diğer zamanlarda yazdığı eğitimle ilgili bazı düşüncelerine özet olarak göz atalım:

M. Muhlis Koner, eserinin “Maarif Hakkında Bir Mütalaa” başlıklı bölümünde maarifin önemini şöyle dile getirir:

“... Bismark, muharebede esbab-ı muvaffakiyetin ne suretle temin edileceği sualine karşı, ‘para para para’ dediği gibi ben de ‘maarif maarif maarif’ diyeceğim. Zira maarifi para değil, parayı maarif kazanır. ‘Ama parasız bir millet esbab-ı terakkisini ne ile temin etsin? Parasız bir devlet düşmanını nasıl te’deb etsin. Bütün vesaiti paraya tevakkuf etmez mi?’ denirse cevap olarak derim ki, o milletin parasızlığı marifetsizliğinden, fikirsizliğindedir. Eğer o memlekette maarif olsa idi seviye-i iktisadiye daima yükselecek ve o millet de parasız kalmayacaktı. Eğer o memleket maarif için bütçesine koyduğu parayı fikirsizliğiyle heba etmese idi, milyonlara sahip olurdu. Para ile maarif satılmaz belki maarif ile para elde

edilebilir”

Yazar düşüncelerine şöyle devam eder

“ ... Bugün âlem-i medeniyete rehber olan Avrupa geldiği medeniyeti meçhul bir dünyadan para ile almadı, Bunlar meçhul bir semadan da yağmadı. Fikir ile elde ettiler...”(5)

Şu ifadelerden anlaşıldığına göre bir milletin fakirliği savaşlardaki başarısızlığının hep sebebi milli eğitimde geri kalmış olmasındandır. Eğitimsizlik sadece fakirliğe, savaşlarda başarısızlığa değil bütün konularda geri kalmaya sebebiyet verir.

Eğitim, sadece bulunduğu döneme değil, gelecek asırlara da tesir eder. Meşhur Çin filozofunun, “Planınız bir yıl içinse pirinç ekin, on yıl içinse ağaç dikin, yüz yıl içinse insanları eğitin!” sözü bu gerçeğin açık bir ifadesidir. Eğitime olan yatırım insana olan yatırımdır. Yatırımların en verimli de insana yapılan yatırımdır.

İptidai Mektepleri Yani İlkokullar

Muhlis Koner, iptidai yani ilk mektepler üzerinde de uzun uzun durur. Bunu bir hayat ve memet meselesi olarak görür.(6)

Maarifin yazıldığı yani, 1912-1913 yıllarında Konya’da altı resmi, beş-altı kadar da nîm resmi yani yarı resmi ilk mektep vardır. Otuz kadar da sıbyan mektebi bulunmaktadır ki, tamamı kırk kadardır. Yarı resmi dediği okullar özel okullardır. Gerisi plansız, programsız mahalle mektepleridir.

Durum bizde böyle iken, Avrupa’da ilk mektep muallimleri en büyük bir dârülfünundan yani üniversite mezunları arasından seçilir. Bunlar muktedir insanlardır. Bu eğitimciler aynı zamanda pedagoji, psikoloji, ilm-i terbiye-i etfal yani çocuk terbiyesine âşina insanlardır. Biz böyle öğretmeni yüksek mekteplerde bile bulamıyoruz. Bu durum karşısında yazar, “ Şu hâlde milletin bu kadar gerilemekte hakkı var imiş.” demekten kendisini alamaz.

Büyük eğitimci Nurettin Topçu da ilköğretimin önemine şöyle dikkat çeker:

“İlk hız, temel hayat çocuğa ilköğretimde verilir. Çocuğa insanlık duyguları da millet hayatının hadiseleri arasında öğretilir.” der. (7)

Maalesef biz bunu da yapamadık

Muallimlerin disiplin ve saygıyı temin için sert ve asık bir suratla eğitimi sürdürdüğü dönemde, Mehmet Muhlis Bey bu tavra şiddetle karşı çıkar. Muallimler, talebelerine güler yüzlü olmalı, hilm ve şefkatle öğrencisine arkadaş gibi davranmalıdır.

O dönemler aynı zamanda dayak ve falakanın da bol olduğu dönemler. Yazar dayağa da karşıdır.

Geçenlerde bir gazete haberine göre, öğrencinin öğretmeninden korkması, başarıyı menfi yönde etkiliyor muş. Demek ki dedem Muhlis Bey bu gerçeği, doksan beş yıl önce keşfetmiş bir fikir adamı...

Günümüzde öğrenciye karşı şiddet

ve dayak kaldırıldı, fakat aşırı serbesti yüzünden bugün öğretmenler ilkokullarda bile disiplini sağlayamamaktan şikâyetçi. Maalesef bir orta yol bulunamadı. Eğitimdeki yanlışlar daha doğrusu eğitimsizlik yüzünden şimdi de aksine öğretmenler şiddete maruz kalmaya başladı.

Yazara göre, Avrupâda olduğu gibi bizde de ilk mektep muallimleri yüksek tahsil görmüş, en zeki ve en cevval gençler arasından seçilmelidir. Muallimlere verilecek ücretler tatminkâr olmalıdır.

“Mekteb-i iptidailer beş seneye çıkarılmalı. Her vilâyet, liva ve kaza merkezlerinde beş senelik numune iptidaisi açılmalı, üç yıllık ilk mektepleri bitirenler iki yıl daha bu mektepte okumalıdır. En müktedir zat bu mektebe müdür tayin olunmalı, ayrıca devamlı beş de muallimi bulunmalıdır. Bunun üçü, müdür kadar iktidar sahibi olmalı, ikisi ise dâru muallimin mezunlarından tecrübe görmüş muallimlerden seçilmelidir”.(8)

Bilindiği gibi ilkokullar daha sonraki yıllarda 5 seneye çıkartılmıştır. Günümüzde ise ilköğretim 8 yıl olarak devam etmektedir.

O dönemlerde nahiye, kaza ve köylerin durumu daha da perişandır.

İnas (Kız) Mektepleri

Nüfusumuzun yarısını teşkil eden kadınlarımızın yetiştirilmeyerek cahil bırakılması, affedilmez büyük bir hatadır. Türk kadını asırlardır erkeklerin

baskı ve istibdadı karşısında cahil bırakılmıştır. Hâlbuki kadının okutulup, yetiştirilmesi toplum yönünden son derece önemlidir.

Bir Batılı düşünür, “Bir erkeği eğiterseniz tek bir insanı eğitmiş olursunuz, bir kadını eğiterseniz bütün bir aileyi eğitmiş olursunuz.” dediği gibi, Tevfik Fikret de, “Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer.” der. Bu gerçekleri kimse görmemezlikten gelemez.

O dönemlerde, inas mektepleri düğün evinden beterdir. Plan, program, hatta doğru dürüst eğitim bile yoktur.

Yazar bu bölümde son derece çarpıcı bir örnek verir. O zamanlar Rus Müslümanları arasında Tatar kızlarından, Tıp Akademisi, Darulfünun Hukuk Şubesi, Ulûm-ı Riyaziye ve Pedagoji Enstitüsü mezunları vardır. Ülkemizde bu açık zor kapanmış ve bir otuz-kırk yıl daha beklemek icap etmiştir.

Yazar o dönem için, “Bizde ne muallime var, ne de mevcut muallimlerin kadın yetiştirme ihtimali var.” der. Kızlarımızı irfan ve terbiye ile yetiştirmesek, bizim için terakki etmek katien mümkün değildir.

İptidai mektepler de yapılması gereken ıslahat, aynen inas mekteplerinde de yapılmalıdır. Kızlar için her vilâyet merkezinde beş yıllık yatılı inas numune mektebi ve yine üçer senelik üç tane de iptidai mektep açılmalıdır.

Kızlarımız bu tahsille bırakılma-

malı ve ileride her vilâyet merkezinde birer leylî (yatılı) inas idadisi yani lisesi açılmalıdır.

Bu mekteplerde, diğer dersler yanında, mûsikî, sanayi-i nefise(güzel sanatlar), jimnastik ve el hünerleri dersleri de okutulmalıdır.

Erkek olsun kız olsun, iptidai mektepler eğitimin temelini teşkil eder. Onun için yazar bu konu üzerinde uzun uzun durur.

İdadiler yani Liseler

Eğitimci Muhlis Koner'e göre idadilerde yapılacak olan teşkilatın birincisi idadilerde (lise) bulunan rüştiye (ortaokul) kısmının ayrılması gerektiğidir.

Yedi sene aynı okulda okuyan bir çocuk artık bundan bir bıkkınlık içine girebilir. Kaldı ki rüştiye kısmına devam eden 10-15 yaşındaki bir çocuğa verilecek terbiye ile 20-25 yaşındaki idadide okuyan bir gence verilecek terbiye bir olmadığı gibi, her iki grupta da konuşma üslupları farklı olması gerektiğinden yapılacak muamele de aynı değildir. 12 yaşındaki bir çocuk ile 22 yaşındaki bir gencin arkadaş olması da mümkün değildir.

Yazar bunun çeşitli ahlâksızlıkları da beraberinde getireceğine ve belli bir intizamın da idadide sağlanamayacağını düşünmektedir. Ona göre idadi ve rüştiye mekteplerinin aynı çatı altında bulunması sakıncalıdır.(s. 35-36)

İdadilerin diğer bir sorunu da senelerce okutulmasına rağmen gereğince öğrenilemeyen lisan dersleridir.

Muhlis Koner'e göre idadiden mezun olup ta iyi bir Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmiş bir talebeyle rastlamak mümkün değildir. Arapça ve Farsça lisanslarını öğrenmek Türkçenin de esaslarındandır. Yalnız Türkçeyi bu lisanslardan ayırmak gerekir ki, yazar o zaman için teessüf ederek bir tek lisan mektebimizin olmadığından ve lisansları öğretecek, öğrencinin dikkatini çekecek müteahhıs muallimlerin olmadığından yakınmaktadır.

İdadilerde yapılacak düzenlemelerden birisi de livalarda (kaza) iki sene olan liva idadilerinin 4 seneye çıkartılmasıdır. Kazalarda idadiler iki yıllıktır. Burada okuyan talebeler idadi tahsillerini tamamlamak için ya vilayet idadilerine ya da yakında bulunan merkez livalara giderek buradaki idadilerde iki sene daha okuyarak diploma alabilmektedirler. Oysa rüştiyesi ayrılmış bir liva idadisi dört seneye çıkartılmış olsa iki sene livada okuyan bir öğrenci iki sene de vilâyet idadisinde okuyup yatılı kısımda kalmasına, dolayısıyla idadi tahsilini tamamlamak için oradan oraya koşturmasına gerek kalmayacaktır.(s.37)

Eğitim, ilkokuldan beri süregelen ve anlamadan ezbercilik sistemine dayanmaktadır. Hâlbuki idadi mekteplerinde yapılacak eğitim ve öğretim her şeyden ziyade burada okuyan öğrencilerin fikirleri üzerinde derin bir inkılâp vücuda getirmesi gerekmektedir. Bunun için Koner'e göre mekteb-i idadi muallimlerinin derslerdeki uzmanlıklarından ziyade öğrenci ruhunun bütün inceliklerini anlamış ve lisana hâkimiyeti yanında ilimde iktidar sahibi olmalıdır.

Muallimlere de şu örnekle yol göstermektedir: Bir tabibin muayene, teşhis, tedavi gibi bir hasta üzerinde üç çeşit eylemi vardır. Aynen talebenin seviyesini anlamak, her birinin anlayabileceği tarzda söze başlaması yegâne vazifeleridir. Onun için muallim efendiler hakiki evlatlarının terbiye-i fikriyesine bu suretle başlamalıdır. Bu da ancak muallimin fikir sahibi olmasıyla

beraber okuttuğu dersteki maksat ve gayeyi bilmesiyle tecelli eder. Mehmet Muhlis bir muallimin mükemmel bir tarih bilmesi, pekiyi matematik anlaması, edebiyat ve lisana vakıf olmasının yeterli olmadığından bahseder. Kendi hocasından öğrendiğini nakletmek yerine bu bildiklerini hayata geçirebilme, derslerini bu suretle takip ve talebeyi aydınlatabilmesidir ki, o muallimin vazifesini yerine getirdiğinden söz edilebilir. Aksi halde bu söylenenler az bir zaman sonra unutulur gider ve öğrencinin hafızasında yorunluktan başka bir şey bırakmaz. (s.38)

Yazar bundan sonra idadilerde gençlere verilecek terbiye üzerinde uzun uzun durur. Yerleşecek yanlış alışkanlıkların bir ömür boyu devam edeceğine dikkat çeker. Onun için gençler bu dönemde çok iyi eğitilmelidir. M. Muhlis Koner maarifin bundan sonraki bölümlerinde medreselerin ıslahı üzerinde durur. Medreselerin kaldırılmış olması sebebiyle bu konu üzerinde durmuyoruz

M. Muhlis Bey, bütün eğitimin iptidai yani ilköğretim üzerine bina edilmesi sebebiyle ilköğretime büyük önem verilmesi gerektiğini vurguladığı gibi, maarifin en önemli unsurunun öğretmen olduğunu bu sebeple öğretmenin çok iyi yetiştirilmesi gerektiği üzerinde durur

Eserin yazıldığı 1913 yılından zamanımıza eğitim alanında çok şey değiştiği halde maalesef istenilen kalite ve seviyede öğretmen yetiştirilememektedir.

Diğer üzerinde durulan önemli bir mesele de terbiye yani eğitim meselesidir. Bilindiği gibi maarifin iki unsuru vardır; birisi eğitim, diğeri ise öğretimdir. Öğretim tam muasır seviyede olmamakla beraber, eğitim hiç yoktur. Bu sebeple gençlerimiz büyük bir boşluk içerisine itilmiştir. Dün muallim öğrencisini dövüyordu, günümüzde ise öğrenci hocasına şiddet uyguluyor. Yapılan araştırmalar bunu gösteriyor.

Netice olarak dedem Muhlis Koner'in ileri sürdüğü fikirlerden de anlaşılacağı üzere, o gerçekten ileri görüşlü bir **eğitimci** olarak da dikkat çekmektedir.

DİPNOTLAR:

1. Doç. Dr. Mustafa Özcan M. Muhlis Koner'den Seçme Yazılar Konya 2003 s. 12
2. M. Yavuz Süslü, "Bir Yazı ve Hatıralar", Yeni Ses, 11 Şubat 1937 s.3
- 3.N. Fikret Baştaç, "Konya'da Fikri Hayata Hicri Bakış" Konya, VIII (69), Temmuz 1944, s.42-45
4. Süslü, aynı makale
5. Maarif s.5.
6. Maarif, s.14.
7. Nurettin Topçu, Türkiye'nin Maarif Davası, İstanbul 1960, s.101.
8. Maarif s.16-17.
9. Maarif s. 20.

Aczimin Giryesi

Şeb-i Arûs Etkinlikleri

Törenlerde niye yoksunuz diye bize darılma ey Pîr
"Arûs"la "arûz"u karıştıranlardan kalmadı bize yer.

Ahmet Sergi

Ali IŞIK

MEVLEVİ MEKTUPLARI

Abdülbaki Gölpınarlı'nın Mektupları -6-

12:

(Yeni rakamlarla:) 2. VII. 1961
İstanbul

Azizim, Efendim,

Mesnevî şerifin beşinci cildinin, sondan sayıldığı vakit dördüncü sayfasında, ilk satırın sol yanına bir beyit yazılmış. Bu beyit, metinde unutulmuş, mukâbelede¹ ilave edilmiş.

Maalesef bizim fotoğrafta bu beytin sonrası kesilmiş. Yalnız şu kadarı çıkmış:

Ez ittifâk-ı tâlî' ba dev
Dest-dâd in
Sah

Altındaki "sah" da ma'lûm-ı âlîleri, doğru anlamına. Şimdi sizden ricam, lütfen bu beytin yazılarak fakire gönderilmesi. Yakında, belki Pazar günü, yani haftaya bir geziye çıkacağız, onun için mektubumu alır almaz lütuf buyurursanız pek hoş olur.

Bütün memur ve müstahdem kardeşlerimize tahiyyâtımızın² iblâğını diler, aşk ve niyazlar ederim efendim.

(Destarlı sikke şeklinde istiflenmiş:)

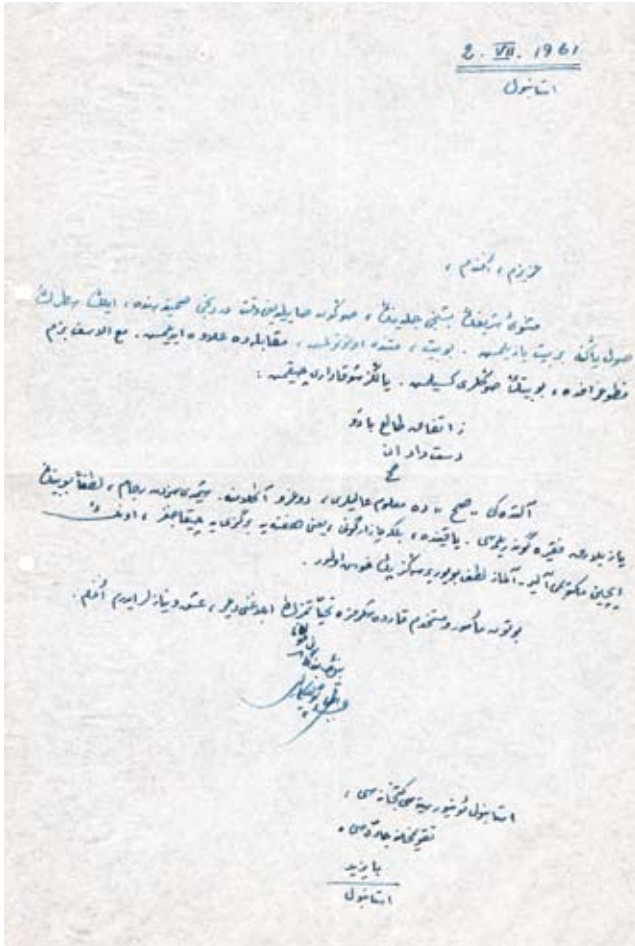
Gölpınarlı / Abd- / ülbaki / bende-i
ben- / de-gân-ı / Mev- / lâna

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

Takvim-hane Caddesi

Bayezid

İstanbul

1 mukâbele: İki evrakı birbiriyle karşılaştırmak.
2 tahiyyât: Dua, selâm.

Cumhuriyet tarihinin Konya'sı O'nun objektifinde gizli

Foto Ektem Stüdyosu, 1926 yılında kurulmuştur. O zamandan bu zamana arşivinde 600 bin fotoğraf bulunuyor. Stüdyonun kurucusu Ahmet Hamdi Ektem 1908 yılı Konya doğumlu. Kunduracı çırağı olarak işe başlamış, o dönem kendi gayretiyle fotoğrafçılığı öğrenmiş. Gazi lisesi öğretmeni Süreyya bey'in hediye ettiği Alimüni'd makine ile seyyar fotoğrafçılığa başlamış. 1926'da ilk fotoğrafhanesini açmış. 1955 yılında ise oğlu Abdullah Nevzat Ektem'e devretmiştir. Abdullah Nevzat Ektem Türkiye'nin en büyük kişisel arşivine sahip. Arşiv olarak Konya'nın tarihi doğa güzellikleri, Cumhuriyet bayramları, Mevlana Haftası ve birçok etkinliğini kapsayan fotoğrafların yanında binlerce müşterinin de vesikalik fotoğrafını bulundurmaktadır.

Konya'nın üçüncü kuşak fotoğraf ustalarından Abdullah Nevzat Ektem 1929 doğmuş, 2006 yılında vefat etmiştir. Uzun sayılan ömrünü insanların türlü anılarını görüntüleyerek ölümsüzleştirdi. Ömrünün neredeyse hepsini Konya Çarşısında Postane civarındaki dükkanlarda fotoğraf çekerek geçirdi. Küçük, mütevazı ve fazla teferruatı olmayan stüdyosunda, balktan, çarşı esnafından, öğrencilerden özellikle vesikalik fotoğraf isteyen herkes Foto Ektem'e uğrar fotoğraf çektirirdi. O son derece önemli belge değeri taşıyan fotoğrafları elde etmekle kalmaz, insanların, dertlerini dinler, sorunlarına yardım etmeye çalışırdı. Binlerce insanın mutlu anılarını ölümsüzleştirip, onların gündelik hayatlarının belgelenmesine katkıda bulunmuştur.

Abdullah Ektem Konya'da doğdu, ortaokulu bitirdi, askerliği bandocu olarak yaptı. Fotoğrafları babası A. Hamdi Ektem'in (1908-1972) yanında öğrendi. İnsan olarak kendine has özellikleri vardı. Öncelikle çok çalışkan, pratik çözümler üreten, zeki gönül ehli bir kişiliği vardı. Fotoğrafları bir halk sanatı olarak gördü. Ektem'in Konya fotoğraf tarihine en önemli katkısı vardır. çektiği manzaralar şebir görüntüleriyle Konya tarihinin bu güne intikal etmesine vesile olmuştur. Öte yandan Konya fotoğraf stüdyolarının tarihini en iyi o biliyordu.

Fotoğrafçı olarak insan sarrafı idi. Yüzlerce kutu içerisinde müşterinin filminin hangi kutuda olduğunu bilirdi.

Abdullah N. Ektem Konya fotoğraf tarihinde bir halk fotoğrafçısı olarak çok önemli bir yere sahiptir. Bıraktığı iki fotoğrafhaneye günümüzde oğlu Mehmet Ektem tarafından çalıştırılmaktadır.

KIRK BİR KERE EDEBİYAT DERGİSİ'NİN 7. SAYISI ÇIKTI!

Kırk Bir Kere Edebiyat; dil, kültür ve edebiyat dergisi olarak 2006 yılının Ocak ayında kurulmuştur. İlk sayısından itibaren her türlü değişim ve gelişime açık olmayı ilke haline getirmiştir.

Dergimiz, Konya merkezli olmak üzere birçok il ve özellikle o illerdeki üniversite öğrencilerine ulaşmış, seçkin kitabevlerinin raflarında yerini almıştır.

Çok sesli olmaya özen gösteriyor ve bize ulaşan her yazıyı herhangi bir art niyet gözetmeksizin inceliyoruz. Dergimizin say-falarında farklı üniversitelerin farklı bölümlerinde okuyan hoca ve arkadaşlarımızın çalışmalarını görmek onları mutlu ettiği kadar şüpheşiz bizi de mutlu ediyor.

Bu sayımızda Salih Şenöz ve Mustafa Büyükkökten, Banu Avar'la bir söyleşi gerçekleştirdiler.

Kapak konumuzu 10 Ekim 2005 tarihinde aramızdan bedenlen ayrılan Attilâ İlhan üzerine kurguladık. Bedia Koçakoglu'nun *Ben Sana Mecburum Vaci-de!* deneme-hikâye karışımı yazısını zevkle ve tebessüm ederek okuyacaksınız. Can Şen'in *Attılâ İlhan'ı Kaybettik* başlıklı kısa ama önemli yazısında, Sevgili Can Şen'in Attilâ İlhan'a sorduğu soruya ve

onun verdiği cevaba dikkatinize çekmek isterim. Ben de dosyamıza *Doysuzsuz Bir Coşku, Hudutsuz Bir Aşk: Attilâ İlhan Şiirleri* başlıklı yazımla katkıda bulundum.

Bildiğiniz üzere UNESCO, 2008 yılını Kaşgarlı Mahmud yılı ilan etti. Türkçenin ilk ansiklopedik sözlüğünü hazırlayan, ilk dil bilimcimiz, en büyük Türk Dili savunucumuz Kaşgarlı Mahmud'u doğumunun

1000. yıl dönümünde saygı ve rahmetle anıyoruz. Ruhu şâd olsun... Prof. Dr. Ahmet Sevgi Hocamız *Kaşgarlı Mahmud ve Divânü Lügati't Türkü* yazısıyla, Mustafa Uğurlu Arslan'da *Ömrünü Kitaplarına Kitaplarını da Milletine Adayan Bilge: Ali Emîri Efendi* yazısıyla değerli yol göstericimiz, büyük dil bilimcimizi ve eserinin açığa çıkmasında büyük rol oynayan kitap aşığı Ali Emîri'yi anmamızda bize yardımcı oldular.

Z. Doğan Koreli'nin kaleme aldığı *Dinle Neyden; Bu Neyin Sesidir*, Can Şen ve Serpil Akgül'ün beraber yazdıkları *Türk Ninni Gelenegi ve Sezai Karakoç'un "ninni"si*, Tuğba Güler'in *Zarfa Sığdırılan Yüreki*, Elif Nalbantlar'ın *Hediye'si*, Gül Çiğdem'in *Piraye'si*, Murat Apaydın'ın *Yetim Yalnızlığı*, Fatih Bağmancı'nın *Yemek Kültürü ve Yemeklerle İlgili Bazı Notlar*ı, Melike Üzümlü'nün *Yahya Kemal Beyatlı ve Charles Baudelaire'de "deniz"*i ve Salih Şenöz'ün *Meçhul Sevgiliye'si* bu sayımızda okuyacağınız diğer yazılar. Yayın dünyamızdan çeşitli kitapların yer aldığı kısa kitap tanıtımları bölümümüz de sizi yakından ilgilendirecektir.

10 Haziran 2008 günü kaybettiğimiz yaşayan en büyük Türk yazarlarından Cengiz AYTMAOV'un Gün Olur Asra Bedel isimli o ölümsüz romanını Mustafa Büyükkökten tanıttı.

Bu sayımızda üç tane hikâyeye yer veriyoruz. Orhan Şahin'in *Esrarlı Tepe*, Hatice Uzun'un *Yara Bandı* ve Murat Yıldırım'ın *Ayrılık Treni* adlı hikâyeleri. Bu sayımızın şiirleri; Murat Aktürk, Zafer Şık, Fatma Altuntaş, Ümit Sarp, Ayten Gök, Emre Yalama, M. Kemal Çakmakçı, Harun Aydoğdu, Veli Küçükarslan ve Özcan Demir'den.

Son olarak dergimize Enes Kitap Sarayı, Türkeli Kitabevi, Gençlik Kitabevi (Rampalı Çarşı), Vatan Kırtasiye(gökkuşağı) ve Nün Kafe'den ulaşabilir, her türlü görüş ve önerilerinizi 41kereedebiyat@mynet.com adresine yazabilirsiniz.

